

บทที่ 13

การวิเคราะห์และออกแบบระบบเชิงวัตถุด้วย UML

การวิเคราะห์และออกแบบระบบเชิงวัตถุเป็นแนวคิดที่พยายามจัดระบบกระบวนการพัฒนาระบบงานให้มีระเบียบ และสามารถนำโปรแกรมที่เคยเขียนมาก่อนให้สามารถนำกลับมาใช้งานใหม่ การวิเคราะห์ระบบเชิงวัตถุเป็นการอธิบายระบบสารสนเทศว่าประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่เรียกว่า วัตถุ (Object) ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ผลลัพธ์สุดท้ายของการวิเคราะห์ระบบเชิงวัตถุก็คือ แบบจำลองเชิงวัตถุ (Object Model) ที่นำเสนอระบบสารสนเทศในลักษณะเชิงวัตถุ จากนั้นในระหว่างขั้นตอนของการพัฒนาระบบในวงจรการพัฒนา (SDLC) สามารถแปลงเป็นการออกแบบเชิงวัตถุได้โดยตรงโดยใช้โปรแกรมเชิงวัตถุในการพัฒนา เช่น C++ Java เป็นต้น

13.1 แนวคิดเชิงวัตถุ

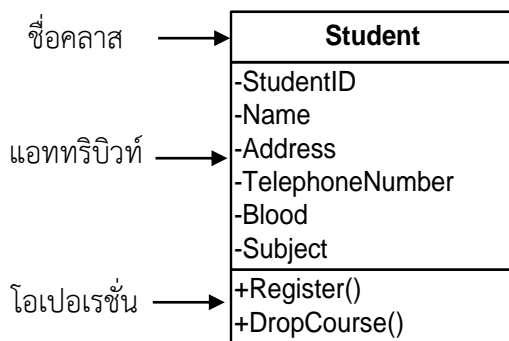
แนวคิดเชิงวัตถุมุ่งเน้นสิ่งต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกับโลกแห่งความจริงในลักษณะรูปธรรมโดยมองระบบเป็นกลุ่มของวัตถุที่มีปฏิสัมพันธ์กันด้วยการนำข้อมูลและฟังก์ชันการทำงานรวมเข้าด้วยกันเป็นวัตถุ ทำให้ข้อมูลที่เป็นวัตถุนั้นสามารถอธิบายคุณสมบัติรวมทั้งฟังก์ชันการทำงานในตัวเองได้

1. วัตถุหรืออ็อบเจกต์ (Object)

คือ ทุกสิ่งที่เราสนใจในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น คน สถานที่ เหตุการณ์ หรือรายการต่าง ๆ เป็นต้น วัตถุจะประกอบด้วยคุณสมบัติ กิจกรรม การกระทำ วิธีการ และมีความสัมพันธ์กันระหว่างวัตถุภายในระบบ

2. คลาส (Class)

คือ กลุ่มของวัตถุที่มีโครงสร้างและพฤติกรรมที่เหมือนกัน หรืออาจเปรียบได้ว่า คลาสเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ที่ใช้เพื่อสร้างวัตถุ เช่น นิยามคลาสของรถยนต์ว่ามี 4 ล้อ ใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง ฉะนั้นจึงสามารถจัดรถยนต์ฮอนด้า รถยนต์โตโยต้า รถยนต์ฟอร์ด เป็นอ็อบเจกต์ของคลาสรถยนต์ได้ แต่ไม่สามารถจัดรถจักรยานยนต์เป็นอ็อบเจกต์ในคลาสรถยนต์ได้เพราะมีคุณสมบัติไม่ตรงกับนิยามที่วางไว้ เป็นต้น คลาสประกอบด้วย ชื่อของคลาส แอททริบิวต์ และโอเปอเรชัน ในภาพที่ 13.1 แสดงคลาส Student ที่มี 6 แอททริบิวต์ และ 2 โอเปอเรชัน

ภาพที่ 13.1 คลาสนักศึกษา (Student)

3. แอททริบิวต์ (Attributes)

คือ คุณสมบัติที่ใช้บรรยายคลาสหรืออ็อบเจกต์โดยคุณสมบัติเหล่านี้จะอยู่ในขอบเขตที่เราสนใจเท่านั้น เช่น จากอ็อบเจกต์รถยนต์ฮอนด้าในคลาสรถยนต์ คุณสมบัติที่สามารถอธิบายคลาสรถยนต์ได้คือ สี ขนาดเครื่องยนต์ รุ่น ความเร็ว เป็นต้น เช่น คลาส Student มีแอททริบิวต์ที่บรรยายคุณสมบัติได้ คือ รหัส

นักศึกษา (StudentID) ชื่อ-สกุล (Name) ที่อยู่ (Address) เบอร์โทรศัพท์ (TelephoneNumber) กรุ๊ปเลือด (Blood) และสาขาวิชา (Subject)

4. การดำเนินการหรือโอเปอเรชัน (Operation) หรือ เมธอด (Method)

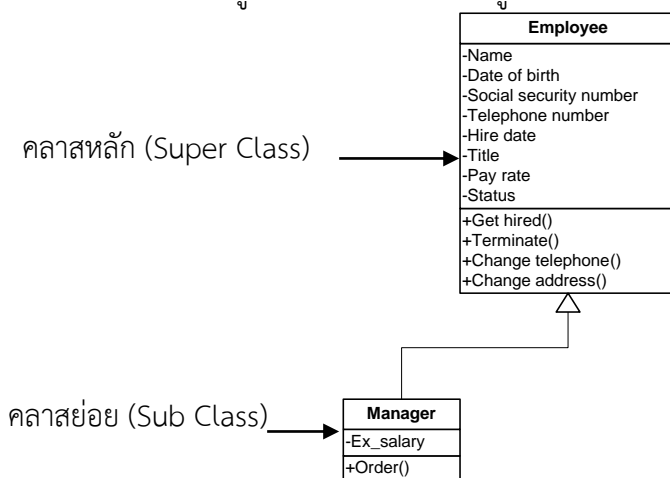
ในอ็อบเจกต์แต่ละอ็อบเจกต์ต้องมีความสามารถในการดำเนินการ หมายถึง การกระทำที่อ็อบเจกต์สามารถกระทำได้หรือสามารถถูกร้องขอให้กระทำได้ ความสามารถในการดำเนินการบางอย่างถูกแสดงออกมาให้เห็นเป็นพฤติกรรมได้ต้องเกิดจากการสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์กันระหว่างอ็อบเจกต์ ในทางการเขียนโปรแกรม เมธอด (Method) เป็นชุดคำสั่งที่เขียนขึ้นมาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อให้มีการดำเนินการขั้นถัดไป คำว่า “Operation” และ “Method” ในความหมายเดียวกัน เช่น คลาสรถยนต์มีโอเปอเรชัน วิ่ง เลี้ยว สตาร์ท เครื่องยนต์ ดับเครื่องยนต์ เป็นต้น คลาส Student มีความสามารถในการดำเนินการได้ คือ ลงทะเบียน (Register()) ยกเลิกรายวิชา (DropCourse())

5. การสืบทอดคุณสมบัติ (Inheritance)

เป็นวิธีการในการสร้างคลาสใหม่จากคลาสเดิมที่มีอยู่ การสืบทอดคุณสมบัติถือเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับเทคโนโลยีเชิงวัตถุ เนื่องจากการสืบทอดคุณสมบัตินี้ทำให้เกิดข้อดี คือ ทำให้ได้ระบบที่มีโครงสร้างที่เป็นระบบ ปรับเปลี่ยนได้ง่าย และทำให้ลดเวลา ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาระบบ การสืบทอดคุณสมบัติของคลาสในระบบทำให้เกิดคลาสย่อย (Subclass) คลาสย่อยจะรับคุณสมบัติของคลาสที่ให้กำเนิด ซึ่งเรียกว่า คลาสหลัก (Super Class) เช่น คลาส Employee เป็นคลาสหลักที่มีแอททริบิวต์ 8 แอททริบิวต์ที่อธิบายคุณสมบัติของคลาส Employee และมีโอเปอเรชัน 4 โอเปอเรชัน จากคลาส Employee สามารถสืบทอดคุณสมบัติของคลาสให้เกิดเป็นคลาสย่อยคือ คลาส Manager ที่มีคุณสมบัติทุกอย่างเหมือนคลาสหลัก แต่มีคุณสมบัติเพิ่มขึ้นมาคือมีแอททริบิวต์เงินประจำตำแหน่ง (Ex_salary) และโอเปอเรชันออกคำสั่ง (Order) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของคลาส Manager ดังแสดงในภาพที่ 13.2

6. โพลิมอร์ฟิซึม (Polymorphism)

หมายถึง คลาสต่างกันสามารถตอบสนองต่อการดำเนินการชื่อเดียวกัน โดยอาจให้พฤติกรรมหรือวิธีการกระทำต่อการดำเนินการนั้นต่างกันได้ เช่น Draw() คือ ฟังก์ชันการวาดซึ่งมีความสามารถในการวาดรูปได้หลายลักษณะมีได้เฉพาะเจาะจงเช่น การวาดรูปวงกลม วงรี สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม เป็นต้น ซึ่งหากต้องการให้มีการตอบสนองรูปวาดต่าง ๆ ผู้ใช้สามารถติดต่อได้ด้วยการใช้ฟังก์ชัน Draw() เพียงฟังก์ชันเดียวส่วนจะมีการตอบสนองการวาดในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับรายละเอียดของคำสั่ง ดังนั้นผู้ใช้งานไม่จำเป็นต้องจดจำฟังก์ชันในการวาดมากมายซึ่งแตกต่างจากการเขียนโปรแกรมแบบเดิมที่จำเป็นต้องมีฟังก์ชันการวาดต่าง ๆ ในการวาดรูปเหล่านั้น เช่น ฟังก์ชันวาดรูปสี่เหลี่ยม ฟังก์ชันวาดรูปสามเหลี่ยม ฟังก์ชันวาดรูปวงกลม เป็นต้น

ภาพที่ 13.2 ตัวอย่างการสืบทอดคุณสมบัติ

7. เอ็นแคปซูลชัน (Encapsulation)

หมายถึง กระบวนการซ่อนรายละเอียดของคุณลักษณะต่าง ๆ และรายละเอียดการทำงานของคลาสไว้ภายในโดยการที่สิ่งที่อยู่ภายนอกคลาสจะติดต่อกับคลาสได้ต้องติดต่อผ่านทางช่องทางที่คลาสเตรียมไว้ให้เท่านั้น หลักการนี้ทำให้เกิดการมองคลาสนั้น 2 ลักษณะคือ การมองคลาสดังกล่าวจากภายใน และมองคลาสดังกล่าวจากภายนอก ถ้ามองคลาสดังกล่าวจากภายในตัวคลาสนั้นจะเห็นรายละเอียดทั้งหมดของคลาสนั้น แต่ถ้ามองคลาสดังกล่าวจากภายนอกจะเห็นเฉพาะสิ่งที่คลาสนั้นเปิดเผยให้เห็นผ่านทางที่กำหนดเท่านั้น การที่สิ่งที่อยู่ภายนอกคลาสนั้นไม่สามารถเห็นรายละเอียดของคลาสดังกล่าวจากภายนอกได้นั้นเรียกว่า การซ่อนข้อมูล (Information Hiding) ซึ่งหมายถึง การซ่อนรายละเอียดของแอตทริบิวต์และการดำเนินการของคลาสดังกล่าวจากภายนอก ระดับในการเข้าถึงแอตทริบิวต์และโอเปอเรชันของคลาสนั้น มี 3 ระดับ คือ ไพรเวต (Private) โพรเทกต์เท็ด (Protected) และพับลิก (Public)

7.1 ไพรเวต แอตทริบิวต์และ/หรือการดำเนินการของคลาสนั้นที่ถูกกำหนดให้เป็นไพรเวต ไม่ถูกเปิดเผยแก่ภายนอกและไม่สามารถเข้าถึงได้โดยตรงจากภายนอก แต่สามารถเข้าถึงได้จากภายในตัวคลาสนั้นเอง สัญลักษณ์ที่ใช้ระบุในแผนภาพว่าแอตทริบิวต์ใดหรือการดำเนินการใดเป็นไพรเวตคือ เครื่องหมายลบ (-)

7.2 โพรเทกต์เท็ด แอตทริบิวต์และ/หรือการดำเนินการของคลาสนั้นที่ถูกกำหนดให้เป็นโพรเทกต์เท็ด จะไม่ถูกเปิดเผยแก่ภายนอกและไม่สามารถเข้าถึงได้โดยตรงจากภายนอก แต่สามารถเข้าถึงได้จากภายในตัวคลาสนั้นเอง โพรเทกต์เท็ด แอตทริบิวต์และโพรเทกต์เท็ด โอเปอเรชันจะถูกถ่ายทอดไปให้กับคลาสนั้นย่อยและสามารถเข้าถึงได้จากภายในชั้นคลาสนั้น สัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนภาพคือ เครื่องหมายชาร์ป (#)

7.3 พับลิก แอตทริบิวต์และ/หรือการดำเนินการของคลาสนั้นที่ถูกกำหนดให้เป็นพับลิกจะถูกเปิดเผยและถูกเข้าถึงได้โดยตรงจากภายนอกไม่มีการปกปิดใด ๆ ทั้งสิ้น รวมทั้งยังสามารถถ่ายทอดไปยังคลาสนั้นย่อยได้ด้วย แอตทริบิวต์และการดำเนินการที่ถูกกำหนดให้เป็นพับลิกสัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนภาพคือ เครื่องหมายบวก (+)

ประโยชน์ของการห่อหุ้มแอตทริบิวต์และการดำเนินการ คือ สามารถป้องกันความเสียหายของแอตทริบิวต์และการดำเนินการจากการเข้าถึงของอ็อบเจกต์อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต เนื่องจากถ้ามีการอนุญาตให้อ็อบเจกต์อื่นสามารถเข้าถึงส่วนของโปรแกรมทั้งหมดจะส่งผลให้แอตทริบิวต์และเมธอดนั้นถูกเรียกไปใช้งานอย่างผิด ๆ ได้ง่ายทำให้ค่าของแอตทริบิวต์เปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจทำให้โปรแกรมทำงานผิดพลาดได้

13.2 แอ็บสเตรคชัน (Abstraction)

แอ็บสเตรคชันเป็นการมองสิ่งต่าง ๆ แล้วใส่ความคิดรวบยอด (Concept) ให้กับสิ่งที่มองนั้นว่ามีคุณลักษณะที่สำคัญอย่างไรหรือกล่าวได้ว่าแอ็บสเตรคชัน คือ กระบวนการในการสร้างแนวคิดของคลาสดังกล่าวจากกลุ่มของอ็อบเจกต์ที่สนใจ ดังนั้นการมองอ็อบเจกต์หนึ่งชนิดของคนหลายคนจะมีมุมมองที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสนใจในสิ่งนั้น แอ็บสเตรคชันเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการวิเคราะห์ถึงปัญหาของระบบงานที่ต้องการพัฒนาซึ่งมีกระบวนการ 4 ประเภท คือ Classification Abstraction Association Abstraction Aggregation Abstraction และ Generalization Abstraction

1. Classification Abstraction

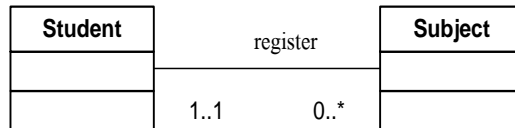
คือ กระบวนการในการให้แนวคิดกับอ็อบเจกต์ที่สนใจ เพื่อก่อให้เกิดแนวคิดของคลาสนั้น หัวใจสำคัญของ Classification Abstraction คือ แนวคิดรวบยอดที่ให้แก่อ็อบเจกต์ การให้แนวความคิดคือ การให้ขอบเขตแก่อ็อบเจกต์ว่าต้องมีคุณลักษณะอะไรบ้าง

2. Association Abstraction

Association หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคลาสนั้น หรืออ็อบเจกต์ที่อยู่ในระดับเดียวกันคือ คลาสนั้นทั้งสองมีความสำคัญเท่าเทียมกันไม่มีคลาสนั้นใดเป็นองค์ประกอบของคลาสนั้นใด เช่น ลูกค้าจัดทำไปส่งซื้อสินค้า นักศึกษาลงทะเบียนวิชาเรียน สินค้าอยู่ในคลังสินค้า เป็นต้น และกระบวนการในการหาความสัมพันธ์ระหว่าง

คลาสที่สนใจในลักษณะที่คลาสทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกันในระดับเดียวกัน เรียกว่า Association Abstraction คลาสที่มีความสัมพันธ์กันถูกเชื่อมความสัมพันธ์ด้วยชื่อความสัมพันธ์ (Association Name) เช่น ลูกค้าจัดทำใบสั่งซื้อ คลาสลูกค้ากับคลาสใบสั่งซื้อถูกเชื่อมความสัมพันธ์ด้วย Association ที่ชื่อว่าจัดทำ เป็นต้น ดังนั้นการเขียนสัญลักษณ์แทนความสัมพันธ์ระหว่างคลาสจึงควรระบุชื่อ Association ไว้ด้วยโดยอาจใช้ลูกศรแสดงให้เห็นทิศทางของความสัมพันธ์

ตัวอย่าง แสดง Association Abstraction “นักศึกษาลงทะเบียนวิชาเรียน”

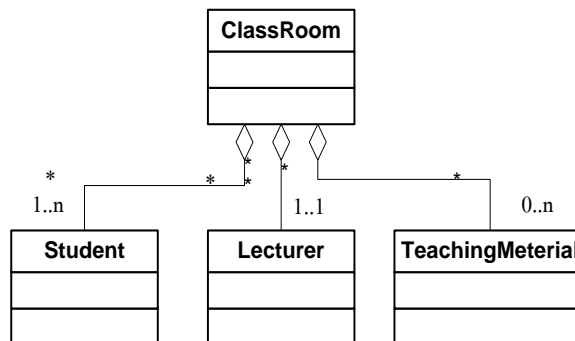

ภาพที่ 13.3 Association Abstraction

3. Aggregation Abstraction

เป็นความสัมพันธ์อีกชนิดหนึ่ง โดยที่ Aggregation หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคลาสหรืออ็อบเจกต์แบบต่างระดับกัน คือ คลาสหนึ่งมีความสัมพันธ์แบบเป็นองค์ประกอบของอีกคลาสหนึ่งและกระบวนการในการหาความสัมพันธ์ระหว่างคลาสในลักษณะนี้เรียกว่า Aggregation Abstraction สัญลักษณ์ความสัมพันธ์แบบ Aggregation ใช้เส้นตรงหัวข้าวหลามตัดโปร่งเชื่อมทั้งสองคลาสหันหัวข้าวหลามตัดโปร่งไปทางด้านคลาสที่เป็นคลาสหลัก

ตัวอย่าง ห้องเรียน (Class) เกิดจากการรวมกันของนักศึกษา (Student) อย่างน้อยหนึ่งคน อาจารย์ผู้สอน (Lecturer) หนึ่งคน และอุปกรณ์การสอน (TeachingMaterial) ซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีเลยก็ได้

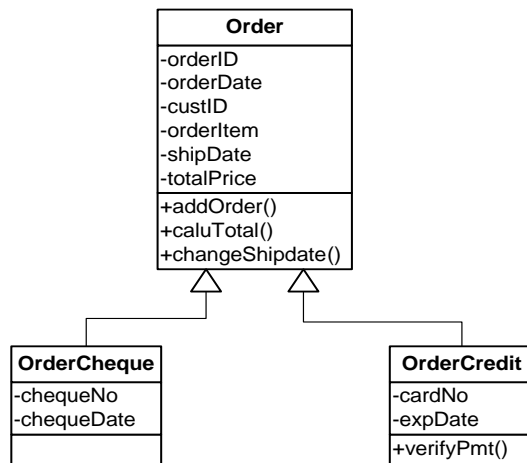

ภาพที่ 13.4 ความสัมพันธ์แบบ Aggregation

4. Generalization Abstraction

Generalization หมายถึง ความสัมพันธ์แบบต่างระดับระหว่างคลาสหลัก (Superclass) กับคลาสร้อย (Subclass) โดยที่คลาสร้อยจะสืบทอดคุณลักษณะทั้งแอททริบิวต์และการดำเนินการที่สำคัญของคลาสหลักนั้นมาด้วยทำให้คลาสร้อยมีแอททริบิวต์และการดำเนินการบางอย่างเหมือน กับคลาสหลัก ในขณะเดียวกันคลาสร้อยก็สามารถสร้างแอททริบิวต์และการดำเนินการเพิ่มเติมได้ด้วย

ตัวอย่าง ในการสั่งซื้อสินค้า ลูกค้าสามารถเลือกได้ว่าชำระเงินด้วยวิธีใดระหว่างการชำระด้วยเช็ค และชำระด้วยบัตรเครดิต ไม่ว่าลูกค้าจะเลือกชำระเงินด้วยวิธีใดก็จัดเป็นใบสั่งซื้อเหมือนกัน จะแตกต่างกันเพียงรายละเอียดของการชำระเงินเท่านั้น ดังนั้นคลาสใบสั่งซื้อสินค้าจึงสามารถถ่ายทอดคุณลักษณะไปยังคลาสใหม่คือ คลาสใบสั่งซื้อด้วยเช็ค (OrderCheque) และใบสั่งซื้อด้วยบัตรเครดิต (OrderCredit) โดยที่ทั้งสองคลาสใหม่มีแอททริบิวต์และการดำเนินการเพิ่มเติมตามสมควร

ภาพที่ 13.5 แผนภาพแสดง Generalization Abstraction

13.3 ภาษายูเอ็มแอล

ยูเอ็มแอล (Unified Modeling Language : UML) เป็นภาษาสัญลักษณ์รูปภาพมาตรฐานที่ใช้เพื่อถ่ายทอดความคิดที่มีต่อระบบให้ออกมาเป็นแผนภาพซึ่งประกอบไปด้วยรูปภาพหรือสัญลักษณ์ตามกฎในการสร้างแผนภาพซึ่งเรียกได้ว่ายูเอ็มแอลเป็นภาษาสำหรับการสร้างแบบจำลองเชิงวัตถุ

13.3.1 ข้อดีของยูเอ็มแอล

ในการใช้ยูเอ็มแอลเป็นภาษามาตรฐานในการวิเคราะห์และออกแบบระบบเชิงวัตถุ จะมีข้อดีหลายประการดังนี้

1. เป็นภาษารูปภาพมาตรฐาน หรือภาษาสากลที่ใช้ในการพัฒนาซอฟต์แวร์เชิงวัตถุและสามารถใช้ในการเปลี่ยนแบบจำลองได้อย่างสื่อความหมายรวมถึงการจัดสร้างเอกสารการวิเคราะห์ออกแบบระบบ การประยุกต์ใช้ยูเอ็มแอลจะทำให้ผู้ร่วมงานมีความเข้าใจและสามารถแลกเปลี่ยนผลของการวิเคราะห์และออกแบบระบบในขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและตรงกัน
2. สามารถนำเสนอและสนับสนุนหลักการเชิงวัตถุได้อย่างครบถ้วน ชัดเจน ทำให้นักพัฒนาระบบสามารถทำความเข้าใจปัญหาและค้นพบวิธีการแก้ไขได้อย่างรวดเร็วและง่ายยิ่งขึ้น
3. ไม่ผูกติดกับภาษาโปรแกรมภาษาใดภาษาหนึ่ง คือสามารถถูกแปลงเป็นระบบจริง ด้วยภาษาเชิงวัตถุใดก็ได้
4. เป็นภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ
5. สามารถถูกแปลงเป็นภาษาที่ใช้ในการสร้างระบบขึ้นจริงได้อย่างอัตโนมัติทำให้ลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการพัฒนาระบบ
6. สนับสนุนการขยายปรับปรุงระบบ
7. ในการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ จะถูกบันทึกความคิดของนักพัฒนาในลักษณะของเอกสารที่พร้อมจะนำมาทำความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว

13.3.2 องค์ประกอบของยูเอ็มแอล

องค์ประกอบของภาษายูเอ็มแอลมี 3 ส่วน คือ

1. สัญลักษณ์ทั่วไป (Things) คือสัญลักษณ์พื้นฐานที่ถูกใช้งานในการสร้างไดอะแกรมแบ่งเป็นหมวดย่อยได้ดังนี้

1) หมวดโครงสร้าง (Structural) ได้แก่ ยูเนส คลาส อินเทอร์เฟซ คอมโพเนนต์ คอลเลบอเรชัน และโหนด

2) หมวดพฤติกรรม (Behavioral) คือส่วนที่เป็นไดนามิกของยูเอ็มแอล ซึ่งได้แก่ อินเตอร์แอกชัน สเตตแมชชีน

3) หมวดการจัดกลุ่ม (Grouping) เพื่อใช้ในการรวบรวมองค์ประกอบต่าง ๆ ในโมเดลให้เหมาะสม ได้แก่ แพ็กเกจ

4) หมวดคำอธิบายประกอบ (Annotational) ได้แก่ โน้ต (Note)

2. ความสัมพันธ์ (Relationship) มี 3 ชนิด คือ

1) ความสัมพันธ์แบบพึ่งพา (Dependency Relationship)

2) ความสัมพันธ์แบบเกี่ยวพัน (Association Relationship)

3) ความสัมพันธ์แบบเจเนอรัลไลเซชัน (Generalization Relationship)

3. ไดอะแกรมต่าง ๆ (Diagram)

ยูเอ็มแอลประกอบด้วย 8 ไดอะแกรม แต่ละไดอะแกรมเปรียบเสมือนมุมมองในด้านต่าง ๆ ของระบบที่กำลังพัฒนาซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์และออกแบบระบบเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและง่ายยิ่งขึ้น

1) ยูสเคสไดอะแกรม (Use Case Diagram) ใช้ในการจำลองฟังก์ชันการทำงานของระบบ

2) คลาสไดอะแกรม (Class Diagram) ใช้ในการจำลองคลาสต่าง ๆ ที่จำเป็นในระบบ

3) แอกทิวิตีไดอะแกรม (Activity Diagram) มีหลักการเช่นเดียวกับโฟลว์ชาร์ต

4) สเตตชาร์ตไดอะแกรม (Statechart Diagram) ใช้สำหรับแสดงถึงสถานะของอ็อบเจกต์ในระหว่างการทำงาน

5) คอลลาบอเรชันไดอะแกรม (Collaboration Diagram) ใช้แสดงการทำงานร่วมกันของอ็อบเจกต์ในระบบ

6) ซีควเอนซ์ไดอะแกรม (Sequence Diagram) ใช้ในการจำลองกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับอ็อบเจกต์ในระบบ

7) คอมโพเนนต์ไดอะแกรม (Component Diagram) ใช้สำหรับสร้างโมเดลของคอมโพเนนต์ในระบบ

8) ดีพลอยเมนต์ไดอะแกรม (Deployment Diagram) ใช้แสดงการติดตั้งใช้งานส่วนประกอบต่าง ๆ ของระบบ

13.4 ยูสเคสไดอะแกรม

เมื่อเริ่มต้นการพัฒนาระบบทุกครั้งผู้พัฒนาจะต้องเริ่มต้นที่ขั้นตอนแรก คือการค้นหาและเก็บรวบรวมข้อมูล ความสามารถของระบบที่ผู้ใช้งานต้องการซึ่งถือว่าสำคัญมากในการพัฒนาระบบในมาตรฐานยูเอ็มแอลจะใช้ยูสเคสไดอะแกรมเพื่อเป็นเทคนิคในการจำลองความต้องการของผู้ใช้รวมถึงแสดงความสามารถของระบบ ยูสเคสไดอะแกรมเป็นไดอะแกรมมาตรฐานที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย

13.4.1 ส่วนประกอบสำคัญในยูสเคสไดอะแกรม

ส่วนประกอบที่สำคัญของยูสเคสไดอะแกรมมี 3 ส่วนคือ ยูสเคส (Use Case) แอ็กเตอร์ (Actor) เส้นแสดงความสัมพันธ์ (Relationship) ในการสร้างยูสเคสไดอะแกรมสิ่งสำคัญคือการค้นหาว่าระบบทำอะไรได้บ้าง โดยไม่สนใจว่าจะทำงานอย่างไรหรือใช้เทคนิคการสร้างอย่างไร

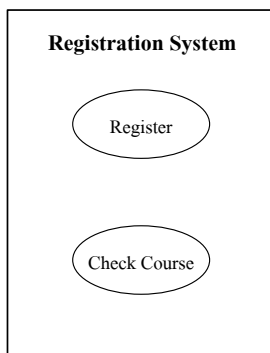
1. ยูสเคส คือ ความสามารถหรือฟังก์ชันที่ระบบจะต้องทำได้จึงจะถือว่าระบบไม่มีข้อผิดพลาด ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

1) ต้องถูกกระทำโดยแอ็กเตอร์และแอ็กเตอร์เป็นผู้ติดต่อกับระบบตามยูสเคสที่กำหนด

2) ยูสเคสรับข้อมูลจากแอ็กเตอร์และส่งข้อมูลให้แอ็กเตอร์ นั่นคือแอ็กเตอร์ กระทบกับ ยูสเคสโดยการส่งข้อมูลเข้าสู่ระบบตามยูสเคสหรือรับค่าที่ระบบส่งกลับให้

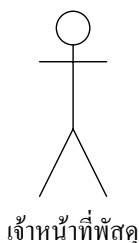
3) ยูสเคสถือว่าการรวบรวมคุณลักษณะความต้องการในระบบอย่างสมบูรณ์ เปรียบเสมือนเป็นการสรุปความต้องการของลูกค้าออกเป็นข้อ ๆ

ยูสเคสในยูเอ็มแอลแทนด้วยรูปวงรี มีชื่อยูสเคสอยู่ข้างใน และทุกยูสเคสจะอยู่ภายใต้ กรอบสี่เหลี่ยมซึ่งหมายถึงระบบ

ภาพที่ 13.6 สัญลักษณ์ของยูสเคส

2. แอ็กเตอร์ คือ ผู้ที่กระทบกับยูสเคสหรือใช้งานยูสเคสอาจเป็นคนหรือไม่ก็ได้ซึ่งจะเป็นผู้ที่ ส่งข้อมูลหรือรับข้อมูล หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับระบบที่กำลังพัฒนา ชื่อของแต่ละแอ็กเตอร์ไม่ใช่เป็น ชื่อเฉพาะเจาะจงจะไม่บอกว่าผู้ที่ทำอะไรเป็นใครแต่จะบอกถึงประเภทของแอ็กเตอร์หรือบทบาทและ หน้าที่ต่อระบบ ในการหาแอ็กเตอร์ของระบบจะดูที่ใครเป็นผู้ใช้ระบบในฟังก์ชันที่สำคัญ ใครเป็นผู้ดูแลระบบ อุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ใดบ้างที่กระทบการเชื่อม ต่อกับระบบ และระบบข้างนอกใดบ้างที่เชื่อมต่อบริการส่งข้อมูลกับ ระบบที่เราสร้าง แอ็กเตอร์ในยูเอ็มแอลแทนด้วยรูปคน (Stick Man)

ภาพที่ 13.7 สัญลักษณ์แอ็กเตอร์เจ้าหน้าที่พัสดุ

3. เส้นแสดงความสัมพันธ์ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างยูสเคสและแอ็กเตอร์ เป็นเส้นที่แสดง ความสัมพันธ์ระหว่างยูสเคส มี 2 ชนิด คือ

1) ความสัมพันธ์แบบขยาย (Extend Relationship) ยูสเคสหนึ่งอาจถูกช่วยเหลือโดยการทำงานจากยูสเคสอื่น เช่น ยูสเคสการใส่รหัสอาจถูกช่วยเหลือโดยยูสเคสคำอธิบายการใส่รหัส สัญลักษณ์ใน ยูเอ็มแอลคือลูกศรเส้นประที่ชี้จากยูสเคสแรกไปยังยูสเคสที่ถูกช่วยเหลือหรือถูกขยาย โดยมีคำว่า “extend” อยู่ในเครื่องหมายสเตอริโอไทป์ (stereotype) <<extend>> อยู่ที่กึ่งกลางลูกศร

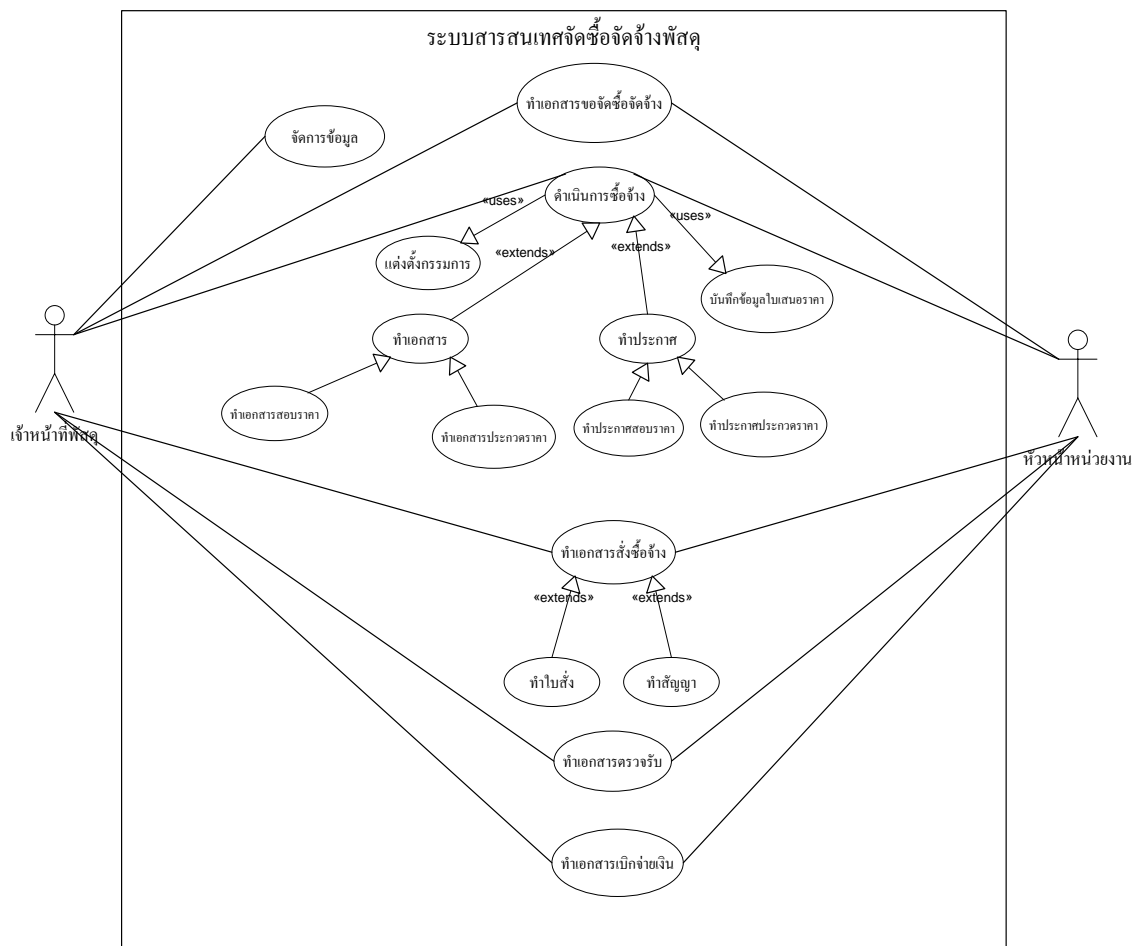
2) ความสัมพันธ์แบบรวม (Include Relationship) ยูสเคสหนึ่งอาจจำเป็นต้องอาศัยการทำงานของยูสเคสอื่น สำหรับยูสเคสที่ถูกเรียกใช้โดยยูสเคสอื่น สัญลักษณ์ในยูเอ็มแอลของความสัมพันธ์ คือ ลูกศรเส้นประชี้ไปยังยูสเคสที่ถูกเรียกใช้หรือถูกรวมไว้ โดยมีคำว่า “Uses” อยู่ในเครื่องหมายสเตอริโอไทป์ (stereotype) <<uses>> อยู่ที่กึ่งกลางลูกศร

ตัวอย่าง ระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุมีวิธีการทำงาน คือ เมื่อเจ้าหน้าที่พัสดุได้รับเอกสารขอซื้อจ้างจากหน่วยงาน จะจัดทำเอกสารซื้อจ้างซึ่งมีประเภทพัสดุ 2 กลุ่ม คือ วัสดุ และครุภัณฑ์ ในการทำเอกสารจัดซื้อจ้างนั้นเจ้าหน้าที่พัสดุต้องพิจารณาว่าการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุนั้นเพื่อนำมาใช้ในแผนงานใดใช้งบประมาณจากหมวดใด จากนั้นเจ้าหน้าที่พัสดุจะพิจารณาว่าใช้วิธีการใดในการจัดซื้อจ้าง โดยแบ่งเป็น 5 วิธี คือ

- การซื้อจ้างวิธีตกลงราคา วงเงินน้อยกว่า 100,000 บาท
- การซื้อจ้างวิธีสอบราคา วงเงินน้อยกว่า 100,000 บาท แต่ไม่เกิน 2,000,000 บาท
- การซื้อจ้างวิธีประกวดราคา วงเงินน้อยกว่า 2,000,000 บาท
- การซื้อจ้างวิธีพิเศษ วงเงินน้อยกว่า 100,000 บาทโดยมีเงื่อนไขพิเศษ เช่น เป็นพัสดุที่ต้องซื้อเร่งด่วนหรือพัสดุที่ใช้ในราชการลับ เป็นต้น

– การซื้อจ้างวิธีกรณีพิเศษ ไม่มีการกำหนดวงเงิน แต่ต้องเป็นการซื้อหรือจ้างจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ

ซึ่งสามารถนำเสนอกระบวนการทำงานต่าง ๆ โดยใช้ยูสเคสไดอะแกรม ดังภาพที่ 13.8

ภาพที่ 13.8 แสดงยูสเคสไดอะแกรมระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ

13.4.2 ประโยชน์ของยูสเคสไดอะแกรม

ยูสเคสไดอะแกรมจะจำลองการทำงานต่าง ๆ ของระบบ ซึ่งจะช่วยให้สามารถมองระบบได้อย่างชัดเจนขึ้น ยูสเคสไดอะแกรมมีประโยชน์สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้พัฒนาทราบถึงความสามารถของระบบว่าต้องทำอะไรได้บ้าง
2. เพื่อทราบถึงผู้ใช้งานในแต่ละส่วนของระบบ

3. ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้พัฒนากับลูกค้าหรือระหว่างผู้พัฒนาด้วยกันทำได้ง่าย

4. ใช้ในการทดสอบระบบซอฟต์แวร์ ว่าทำงานได้ครบถ้วนตามความต้องการหรือไม่
เนื่องจากนักพัฒนาส่วนใหญ่มักไม่มีแนวทางหรือขั้นตอนในการทดสอบอย่างเป็นระบบระเบียบชัดเจนไม่รู้ว่า
จะต้องเริ่มทดสอบส่วนใดก่อน

13.5 คลาสไดอะแกรม

คลาสไดอะแกรมเป็นไดอะแกรมที่แสดงการใช้งานคลาส อ็อบเจกต์ และมีการสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างคลาสหรืออ็อบเจกต์เหล่านั้น เช่น การสืบทอดคุณสมบัติของคลาส เป็นต้น การหาคลาสของอ็อบเจกต์
ได้ต้องสามารถจัดหมวดหมู่ของอ็อบเจกต์ได้ การหาคลาสจากอ็อบเจกต์ควรให้อยู่ในระบบที่กำลังสร้างเช่น
ระบบจัดซื้อสามารถหาคลาสของระบบได้คือ คลาสลูกค้า คลาสใบสั่งซื้อ คลาสใบเสนอราคา คลาส
ใบเสร็จรับเงิน เป็นต้น

13.5.1 การสร้างคลาสไดอะแกรม

วัตถุประสงค์ของการสร้างคลาสไดอะแกรมเพื่อแสดงถึงโครงสร้างของระบบที่ประกอบด้วย
คลาส และความสัมพันธ์ระหว่างคลาส คลาสไดอะแกรมถือว่าเป็นไดอะแกรมที่มีความสำคัญมากเพราะถูกใช้
เป็นไดอะแกรมหลักในการสร้างไดอะแกรมอื่นอีกหลายประเภทสิ่งสำคัญในการสร้างคลาสไดอะแกรม คือ การ
ค้นหาแนวคิดต่าง ๆ ที่อยู่ในขอบข่ายของระบบที่กำลังสนใจ มีวิธีการในการค้นหาคลาสดังนี้

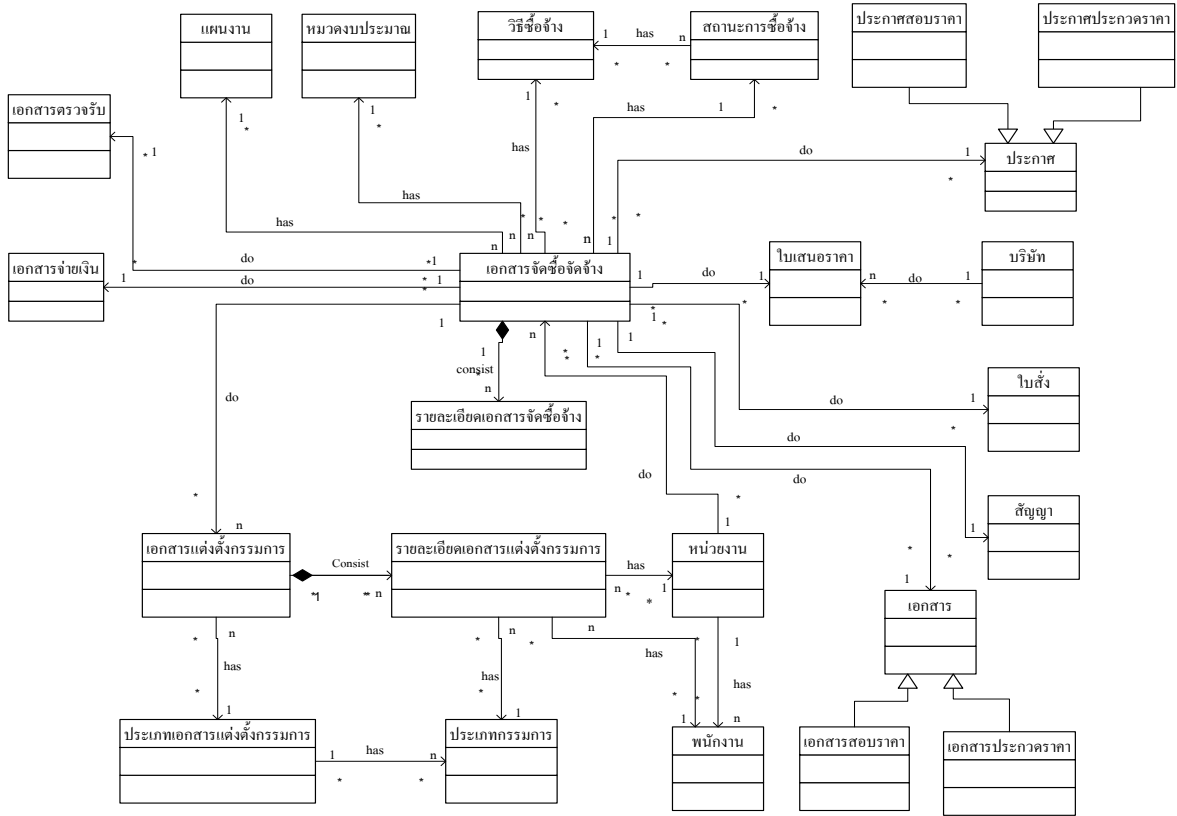
1. คำนามที่ปรากฏอยู่ในคำบรรยายยูสเคสจะถูกสร้างเป็นคลาส เช่น คลาสรถยนต์ คลาสวิชา
เรียน คลาสหนังสือ คลาสสินค้า เป็นต้น
2. คำวิเศษณ์ที่ปรากฏอยู่ในคำบรรยายยูสเคสจะถูกสร้างเป็นแอททริบิวต์ เช่น สีรถ รุ่นรถ
ยี่ห้อรถ เป็นต้น
3. คำกริยาที่ปรากฏอยู่ในคำบรรยายยูสเคสจะถูกสร้างเป็นโอเปอเรชัน เช่น สตาร์ทรถ เบรก
ลงทะเบียน ยกเลิกรายวิชา เป็นต้น

13.5.2 สัญลักษณ์

ตามมาตรฐานยูเอ็มแอล คลาสไดอะแกรมประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ของคลาสและเส้นแสดง
ความสัมพันธ์ สัญลักษณ์คลาสประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ชื่อคลาส (Class Name) แอททริบิวต์และโอเปอเรชัน
ความสัมพันธ์ระหว่างคลาส ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้สามารถเป็นได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์แบบพึ่งพิง (Dependency) ความสัมพันธ์แบบนี้เกิดขึ้นเมื่อการเปลี่ยนแปลง
ที่เกิดขึ้นกับคลาสที่ถูกพึ่งพิง (Independent Class) ส่งผลต่อคลาสที่พึ่งพิง (Dependent Class) คลาส
ดังกล่าว การจำลองความสัมพันธ์แบบนี้สามารถทำได้โดยวาดเส้นตรงแบบประที่มีหัวลูกศรเป็นเส้นโปร่งชี้จาก
คลาสรองที่พึ่งพิงไปยังคลาสหลักที่ถูกพึ่งพิง
2. ความสัมพันธ์แบบถ่ายทอด (Generalization) คือความสัมพันธ์ระหว่างคลาสหลักและ
คลาสรองนั่นเอง การจำลองความสัมพันธ์แบบนี้สามารถทำได้โดยวาดเส้นตรงทึบที่มีหัวลูกศรเป็นสี่เหลี่ยมโปร่ง
ชี้จากคลาสรองไปยังคลาสหลัก
3. ความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยง (Association) เป็นความสัมพันธ์อีกชนิดหนึ่งระหว่างคลาส

ตัวอย่าง จากระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ สามารถค้นหาคลาสของระบบ และแสดงความสัมพันธ์
ระหว่างคลาสต่าง ๆ ได้ดังภาพที่ 13.9

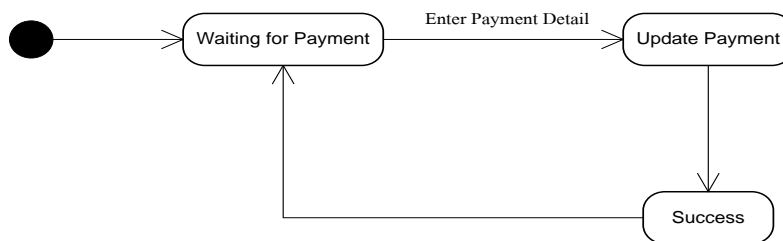

ภาพที่ 13.9 คลาสไดอะแกรมระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ

13.6 สเตตชาร์ตไดอะแกรม

สเตตชาร์ตไดอะแกรมบอกถึงพฤติกรรมของคลาสต่าง ๆ ในระบบว่ามีสถานะอะไรบ้างจะเปลี่ยนสถานะเมื่อเกิดเหตุการณ์อะไร สเตตชาร์ตไดอะแกรมของแต่ละคลาสประกอบไปด้วยสถานะที่สามารถเกิดขึ้นได้ เช่น คนอยู่ในสถานะกำลังเดิน รถอยู่ในสถานะกำลังวิ่ง เป็นต้น เมื่อเวลาผ่านไปหรือมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนสถานะหรือเปลี่ยนพฤติกรรมได้ สเตตชาร์ตไดอะแกรมในยูเอ็มแอลมีจุดเริ่มต้นสถานะและจุดสิ้นสุดสถานะ โดยจุดเริ่มต้นมีสัญลักษณ์เป็นรูปวงกลมทึบและจุดสิ้นสุดสถานะเป็นรูปวงกลมโปร่งล้อมรอบวงกลมทึบข้างใน ส่วนสถานะในไดอะแกรมถูกแสดงเป็นรูปสี่เหลี่ยมหัวมนรูปร่างเหมือนแคปซูลและเชื่อมกันด้วยเส้นลูกศรชี้จากสถานะหนึ่งไปยังอีกสถานะหนึ่งสามารถเขียนคำอธิบายเหตุการณ์ที่ทำให้เปลี่ยนสถานะตรงเส้นลูกศรได้ ดังตัวอย่างภาพที่ 13.10

ตัวอย่าง สถานะของการรอชำระเงิน คือเมื่อมีการชำระเงินและป้อนรายละเอียดต่าง ๆ สถานะก็จะเปลี่ยนจากการรอเป็นปรับปรุงข้อมูลและเสร็จสมบูรณ์

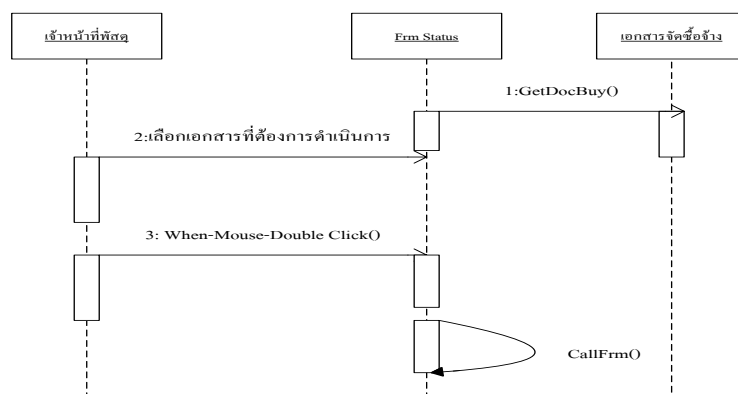

ภาพที่ 13.10 สเตตชาร์ตไดอะแกรม

13.6 ซีควเอนไดอะแกรม

ซีควเอนไดอะแกรมบ่งบอกถึงในยูสเคสหนึ่งวัตถุแต่ละตัวจะติดต่อสื่อสารกันอย่างไร มีขั้นตอนการทำงานอย่างไร โดยเน้นไปที่แกนเวลาเป็นสำคัญถ้าเวลาเปลี่ยนขั้นตอนการทำงานจะเปลี่ยนโดยมีแอ็กเตอร์เป็นผู้กระทำเริ่มต้น ในยูเอ็มแอลซีควเอนไดอะแกรมมีแกนสมมติ 2 แกนคือ แกนนอนและแกนตั้ง แกนนอนแสดงขั้นตอนการทำงานและการส่งข้อความของแต่ละวัตถุว่าต้องทำอะไรเมื่อใด แกนตั้งเป็นแกนเวลาโดยแกนนอนและแกนตั้งต้องสัมพันธ์กัน ในซีควเอนไดอะแกรมมีสัญลักษณ์ของวัตถุหรือคลาสแทนรูปสี่เหลี่ยมเรียงกันตามแนวนอน ภายในบรรจุชื่ออ็อบเจ็กต์ตามด้วยเครื่องหมายทวิภาค (:) และชื่อคลาส เส้นประที่อยู่แนวแกนเวลาแสดงถึงชีวิตของวัตถุ สี่เหลี่ยมแนวตั้งที่อยู่ตำแหน่งเดียวกับวัตถุหรือคลาสเรียกว่า แอ็กทิเวชัน (Activation) ซึ่งใช้แสดงช่วงเวลาวัตถุกำลังปฏิบัติงาน และเส้นที่ทำหน้าที่ส่งข้อมูลระหว่างวัตถุ

ตัวอย่าง จากตัวอย่างระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุการทำงานของยูสเคสการดำเนินการซื้อจ้างซึ่งมีขั้นตอนการทำงานคือ เจ้าหน้าที่พัสดุดับเบิ้ลคลิกเมาส์ที่เอกสารขอซื้อจ้างพัสดุที่ต้องการดำเนินการก็จะไปที่หน้าจอเอกสารนั้น แสดงเป็นซีควเอนไดอะแกรมได้ดังภาพที่ 13.11

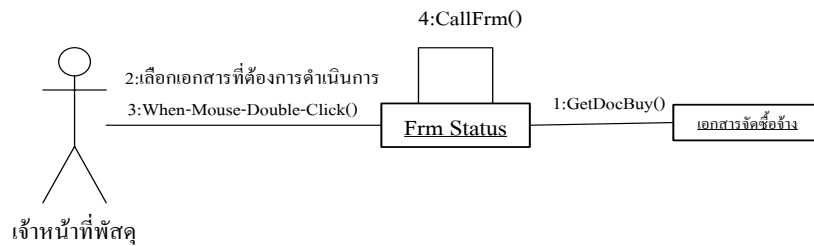

ภาพที่ 13.11 ซีควเอนไดอะแกรมการดำเนินการซื้อจ้าง

13.7 คอลลาบอเรชันไดอะแกรม

มีหน้าที่เดียวกันกับซีควเอนไดอะแกรมแต่ไม่แสดงถึงแกนเวลาอย่างชัดเจนยกเว้นการโต้ตอบกันระหว่างอ็อบเจ็กต์สัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบด้วย วัตถุ หรือคลาสแทนด้วยรูปสี่เหลี่ยมคล้ายซีควเอนไดอะแกรมมีรูปแบบคือ ชื่ออ็อบเจ็กต์/บทบาท : ชื่อคลาสและขีดเส้นใต้เพื่อแสดงว่าเป็นอินสแตนซ์ แต่ไม่จำเป็นต้องเรียงตามแนวนอนเหมือนในซีควเอนไดอะแกรมมีเส้นเชื่อมกันระหว่างวัตถุ เรียกว่า ลิงก์ (Link) ซึ่งแต่ละลิงก์มีคำอธิบายแสดงขั้นตอนการทำงานตามทิศทางลูกศรโดยมีตัวเลขลำดับกำกับไว้เพื่อบอกว่าขั้นตอนใดทำก่อนทำหลังซึ่งแทนแกนเวลาตามด้วยเครื่องหมายทวิภาคและเมสเสจ ในส่วนของลำดับย่อมนั้นคอลลาบอเรชันไดอะแกรมจะใช้ตัวเลขและเติมจุดย่อแล้วใส่ตัวเลขต่อท้ายเหมือนทศนิยมเพื่อให้รู้ว่าขั้นตอนนี้เป็นการทำงานย่อยของเลขลำดับใด คอลลาบอเรชันไดอะแกรมใช้ในการออกแบบกระบวนการทำงานที่แสดงถึงลำดับของการโต้ตอบกันระหว่างอ็อบเจ็กต์ นั่นคือ แสดงถึงกลุ่มของอ็อบเจ็กต์ที่ทำงานร่วมกันสอดคล้องกับความหมายของชื่อไดอะแกรม ลูกศรที่ชี้จะชี้ไปในทิศทางเดียวไม่มีการชี้ย้อนกลับในเส้นเดียวกัน ตัวเลขที่กำกับข้างหน้าเป็นการบอกลำดับขั้นการทำงานว่าใครส่งก่อนหรือหลังและยังบอกว่ากระบวนการใดที่มีการจัดลำดับเป็นอนุกรมคือต้องทำขั้นตอนนี้เสร็จก่อนจึงสามารถทำขั้นต่อไปได้ตัวเลขที่กำกับข้างหน้าถูกแบ่งย่อยเป็นทศนิยมแต่ถ้ากระบวนการใดสามารถทำพร้อมกันได้ก็ไม่ต้องแยกย่อยเป็นทศนิยมเพิ่มขึ้นอีกให้อยู่ในระดับเดียวกันได้ ในส่วนของการวนซ้ำแสดงด้วยเครื่องหมาย *[ ] และในส่วนของเงื่อนไขแสดงภายในเครื่องหมายวงเล็บกำกับ

ตัวอย่าง จากตัวอย่างระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุการทำงานของยูสเคสการดำเนินการซื้อจ้างซึ่งมีขั้นตอนการทำงานคือ เจ้าหน้าที่พัสดุดับเบิ้ลคลิกเมาส์ที่เอกสารขอซื้อจ้างพัสดุที่ต้องการดำเนินการก็จะไปที่หน้าจอเอกสารนั้น สามารถแสดงคอลลาบเลชั่นไดอะแกรมทำเอกสารดำเนินการซื้อจ้าง ดังภาพที่ 13.12

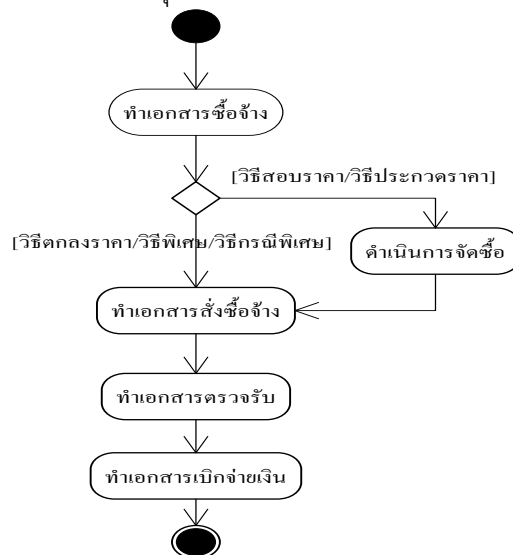

ภาพที่ 13.12 คอลลาบเลชั่นไดอะแกรมการดำเนินการซื้อจ้าง

13.8 แอ็กทिवิตีไดอะแกรม

แอ็กทिवิตีไดอะแกรมแสดงขั้นตอนการทำงานของยูสเคสเช่นเดียวกับซีเคเวนไดอะแกรมและคอลลาบเลชันไดอะแกรมแต่นั่นที่งานย่อยของวัตถุ ส่วนแอ็กทिवิตีไดอะแกรมจะเปลี่ยนสถานะได้โดยไม่ต้องมีเหตุการณ์ที่กำหนดไว้ในไดอะแกรมมาก่อนแต่เปลี่ยนสถานะเองตามกระบวนการทำงานคล้ายกับผังงานโปรแกรม สัญลักษณ์ในแอ็กทिवิตีไดอะแกรม มีแอ็กทिवิตีคือกิจกรรมที่แสดงด้วยสี่เหลี่ยมมนเหมือนแคปซูล เชื่อมโยงกันด้วยลูกศรเพื่อแสดงลำดับการทำงาน และมีเส้นทึบหนาในแนวอนใช้วาดในกรณีที่ต้องรอแอ็กทिवิตีอื่นเสร็จหมดก่อนจึงทำแอ็กทिवิตีถัดไปได้ โดยมีเส้นลูกศรเข้ามารวมกันที่จุดเดียวสวิมแลนด์ (Swimlanes) เป็นการแบ่งกลุ่มแอ็กทिवิตีเป็นเลนเหมือนสระว่ายน้ำโดยแบ่งเป็นช่องในแนวดิ่งและกำหนดแต่ละช่องด้วยชื่อของอ็อบเจกต์ไว้แถวบนสุด

ตัวอย่าง จากระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุแสดงภาพรวมของระบบได้โดยใช้แอ็กทिवิตีไดอะแกรม

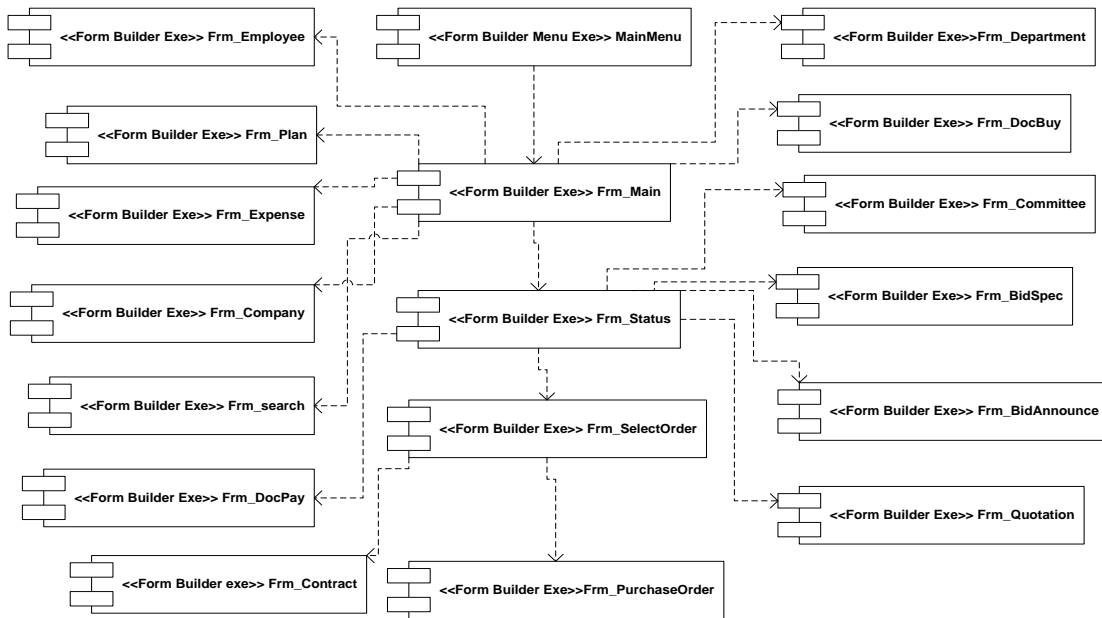
ภาพที่ 13.13 แอ็กทिवิตีไดอะแกรมภาพรวมระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ

13.9 คอมโพเนนต์ไดอะแกรม

แสดงความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกันระหว่างซอฟต์แวร์คอมโพเนนต์ในระบบว่าประกอบด้วยไฟล์อะไรบ้าง ซึ่งอาจเป็นไฟล์ซอร์สโค้ด (Source Code) ไฟล์ไบนารี (Binary Code) และไฟล์เอ็กซิคิวต์ (Executable Code) การตั้งชื่อของคอมโพเนนต์ในคอมโพเนนต์ไดอะแกรมจะใช้ชื่อของคลาสจากคลาสไดอะแกรมไม่ใช่ชื่อ

ของอินสแตนซ์ (Instance) สัญลักษณ์ของคอมโพเนนต์ในคอมโพเนนต์ไดอะแกรมถูกแสดงเป็นสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยสี่เหลี่ยมเล็ก 2 รูปติดอยู่ที่ขอบด้านซ้าย และอาจเชื่อมต่อกันด้วยเส้นแสดงความสัมพันธ์

ตัวอย่าง จากระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ สามารถสร้างคอมโพเนนต์ไดอะแกรมที่แสดงองค์ประกอบของระบบซอฟต์แวร์ที่ประกอบด้วยไฟล์ที่สร้างโดย Oracle Developer ซึ่งมีส่วนขยายของไฟล์ คือ .fmx และ .mmx โดยไฟล์ทั้งหมดทำงานอยู่บนไฟล์เมนูดังนี้

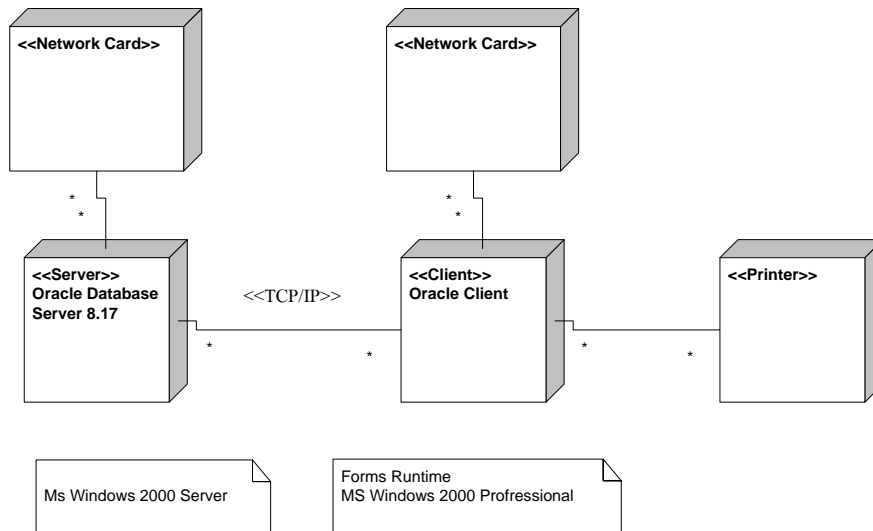
ภาพที่ 13.14 คอมโพเนนต์ไดอะแกรมระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ

13.10 ดีพลอยเมนต์ไดอะแกรม

แสดงการเชื่อมต่อของอุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ในระบบและมักใช้ร่วมกับคอมโพเนนต์ไดอะแกรมโดยข้างใน ฮาร์ดแวร์อาจประกอบไปด้วยซอฟต์แวร์คอมโพเนนต์ ดีพลอยเมนต์ไดอะแกรมแสดงอยู่ในรูปอินสแตนซ์ และแสดงในช่วงเวลาของการรันหรือระหว่างการทำงานเอ็กซ์ิคิวต์ ดังนั้นไฟล์คอมโพเนนต์ของระบบที่ไม่ได้ใช้สำหรับรันจะไม่ปรากฏในไดอะแกรมนี้แต่มีในคอมโพเนนต์ของไฟล์ที่ใช้ทำงานจริงเท่านั้น

สัญลักษณ์ของดีพลอยเมนต์ไดอะแกรมเป็นการเชื่อมกันระหว่างโหนดซึ่งคือฮาร์ดแวร์ก็จะบรรจุอินสแตนซ์ของซอฟต์แวร์คอมโพเนนต์ที่ถูกแสดงด้วยสัญลักษณ์ของคอมโพเนนต์ไว้ข้างใน แต่ละคอมโพเนนต์เชื่อมต่อกันโดยใช้ความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงโดยชี้จากคอมโพเนนต์ที่ขอใช้บริการไปยังคอมโพเนนต์อื่นเหมือนกับคอมโพเนนต์ไดอะแกรมโดยบนลูกศรอาจมีคำกำกับอยู่ภายใต้เครื่องหมายสเตอร์ไอโอบีเพื่อสร้างความกระจ่างยิ่งขึ้นหากจำเป็น สัญลักษณ์ของโหนดถูกแสดงด้วยรูปลูกบาศก์ 3 มิติ ภายในบรรจุชื่อที่แสดงถึงประเภทของโหนดถ้าเป็นโหนดอินสแตนซ์จะมีทั้งชื่อจริงและประเภทของโหนดและต้องขีดเส้นใต้ที่ชื่อของโหนดเพื่อแสดงว่าเป็นอินสแตนซ์หรืออ็อบเจกต์ ชื่อของโหนดเป็นชื่อเฉพาะ ส่วนประเภทของโหนดเป็นการบ่งบอกว่าโหนดนั้นคืออุปกรณ์ชนิดอะไร โหนดอาจถูกเชื่อมต่อกับโหนดอื่นได้ ซึ่งแสดงว่าอุปกรณ์แต่ละตัวมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างไรผ่านระบบเครือข่าย อาจมีคำกำกับภายใต้สัญลักษณ์สเตอร์ไอโอบีเพื่อบอกว่าทั้ง 2 โหนดนี้เชื่อมต่อกันด้วยการสื่อสารวิธีใดซึ่งก็คือชนิดของช่องสัญญาณของเครือข่ายหรือโปรโตคอล เช่น <<TCP/IP>> เป็นต้น

ตัวอย่าง จากระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ สามารถสร้างดีพลอยเมนต์ไดอะแกรมที่แสดงการออกแบบสถาปัตยกรรมทางกายภาพของระบบที่เป็นไคลเอนต์/เซิร์ฟเวอร์ ดังนี้

ภาพที่ 13.15 ดีพลอยเมนต์ไดอะแกรมระบบสารสนเทศจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ

13.11 บทสรุป

การวิเคราะห์และออกแบบระบบเชิงวัตถุเป็นแนวคิดที่พยายามพัฒนาระบบโดยนำโปรแกรมเดิมที่มีอยู่กลับมาใช้งานใหม่ การวิเคราะห์ระบบเชิงวัตถุอาศัยแนวคิดเชิงวัตถุที่ประกอบด้วย วัตถุ คลาส แอททริบิวต์ โอเปอเรชัน/เมธอด การสืบทอดคุณสมบัติ โพลิมอร์ฟิซึม และเอ็นแคปซูลชัน ในการมองสิ่งต่าง ๆ ภายในระบบนักวิเคราะห์แต่ละคนมีวิธีการมองที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงต้องมีกระบวนการสร้างแนวความคิดของคลาสจากกลุ่มของอ็อบเจกต์ ซึ่งเรียกว่า แอ็บสเตรคชัน (Abstraction) มีกระบวนการที่สำคัญ 4 กระบวนการคือ Classification Abstraction Association Abstraction Aggregation Abstraction และ Generalization Abstraction ซึ่งทำให้สามารถนิยามคลาสได้ทั้งหมดในระบบเพื่อดำเนินการในการพัฒนาระบบต่อไป

ยูเอ็มแอลเป็นภาษาสัญลักษณ์รูปภาพมาตรฐานที่ใช้เพื่อถ่ายทอดความคิดที่มีต่อระบบให้ออกมาเป็นแผนภาพประกอบด้วยรูปภาพหรือสัญลักษณ์ตามกฎการสร้างแผนภาพยูเอ็มแอลเป็นภาษาสำหรับการสร้างแบบจำลองเชิงวัตถุ ไดอะแกรมของยูเอ็มแอลประกอบด้วย 8 ไดอะแกรม โดยแต่ละไดอะแกรมเปรียบเสมือนมุมมองในด้านต่าง ๆ ของระบบที่กำลังพัฒนาช่วยให้การวิเคราะห์และออกแบบระบบเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยูสเคสไดอะแกรม คือไดอะแกรมเชิงพฤติกรรมซึ่งแสดงถึงกลุ่มของยูสเคส แอ็กเตอร์ และความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นมุมมองภายนอกของระบบ คลาสไดอะแกรม คือไดอะแกรมเชิงโครงสร้างที่แสดงถึงกลุ่มของคลาสและความสัมพันธ์ของคลาส บีเฮฟเวียอร์ไดอะแกรม (Behavioral Diagram) คือไดอะแกรมที่บ่งบอกพฤติกรรมของตัวระบบ ได้แก่ สเตตชาร์ตไดอะแกรม ซีควเอนซ์ไดอะแกรม คอลแลบอเรชันไดอะแกรม และแอ็กทิวิตีไดอะแกรม กลุ่มอิมพลีเมนเตชันไดอะแกรม (Implementation Diagram) ประกอบด้วยสัญลักษณ์ที่ใช้แสดงถึง โครงสร้างของซอร์สโค้ดหรือไฟล์และโครงสร้างของส่วนประกอบที่เชื่อมต่อกันในระบบ ซึ่งคือฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่ใช้ในระบบนั่นเองได้แก่ คอมโพเนนต์ไดอะแกรม และดีพลอยเมนต์ไดอะแกรม

คำถามทบทวน

1. จงอธิบายความหมายของคำต่อไปนี้
  - 1.1 Object
  - 1.2 Class
  - 1.3 Method
  - 1.4 Polymorphism
  - 1.5 Encapsulation
2. จงอธิบายหลักการวิเคราะห์และออกแบบระบบเชิงวัตถุ
3. ยูเอ็มแอล คืออะไร มีข้อดีอย่างไร
4. จากกรณีศึกษาต่อไปนี้ ให้สร้างยูสเคสไดอะแกรม และคลาสไดอะแกรม

คณะวิทยาศาสตร์ของสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งมีบุคลากรหลายประเภท ได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ โดยอาจารย์แต่ละท่านมีหน้าที่ในการสอนอย่างน้อยหนึ่งวิชา นักศึกษามีหน้าที่ในการศึกษาวิชาใดวิชาหนึ่งหรือมากกว่า 1 วิชา ในขณะที่เจ้าหน้าที่ คือ เจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ซึ่งใน 1 ห้องต้องมีเจ้าหน้าที่อย่างน้อย 1 คนดูแล